

Encyclopædia Britannica;

OR, A

DICTIONARY

OF

ARTS and SCIENCES,

COMPILED UPON A NEW PLAN,

IN WHICH THE different SCIENCES and ARTS are digested into distinct Treatises or Systems;

AND

the various TECHNICAL TERMS are explained as they occur in the order of the Alphabet.

ILLUSTRATED WITH ONE HUNDRED AND FORTY COPPERPLATES.

BY THE SOCIETY OF GENTLEMEN OF SCOTLAND

IN SEVEN VOLUMES.

VOL. I.

EDINBURGH:

PRINTED BY BELL AND BARNARD, STATIONERS;

And sold by W. LEITCH, BOOKSELLER, at his Printing Office, No. 24, Colinton Street.

MDCCLXXIII.

PRENENT PIOTR KROPOTKIN SERIOSAMENT

DARWINISME, ANARQUISME I CIÈNCIA

Álvaro Girón

Il·lustracions a càrrec d'Ana Donat

Fa més d'una dècada començava a fer els primers passos en el que acabaria esdevenint una llarga indagació sobre Piotr Kropotkin. Per aquelles dates, tot just instal·lat a Anglaterra per fer una estada postdoctoral, tendia a pensar que devien ser ben pocs els interessats en un teòric anarquista dècades després del col·lapse final del breu renaixement àcrata posterior al 1968. Semblava que només devia restar –com a màxim– algun caliu fumejant, convenientment triturat en aquells temps en què l'ortodòxia thatcheriana –modernitzada amb les vestidures blairistes adients– imperava en la Gran Bretanya i més enllà. Doncs bé, ben aviat em vaig adonar que en l'illa on ell va viure durant més de trenta anys d'exili –des de 1886 a 1917– no se n'han oblidat mai del tot.

Ara bé, que Kropotkin no haja estat del tot oblidat no vol dir necessàriament que se l'hagen pres seriosament. Les ambigüitats són especialment notòries quan parlem del seu pensament evolucionista. D'una banda, s'ha lloat la resistència contundent que va presentar enfront del –mal– anomenat darwinisme social. També se li sol assenyalar com un dels precedents més clars dels estudis sobre altruisme entre animals. No obstant això, l'opinió general tendeix a presentar la visió kropotkiniana de la naturalesa com una cosa que tenia més a veure amb les seues disposicions personals (suposadament benèvoles) o els seus ideals polítics que no amb l'anàlisi desapassionada que se li suposa al científic. En realitat, la idea ve de lluny. Ja en la ressenya publicada el 1903 a *Nature* de la seua obra capital, *El suport mutu* (1902), es llegia que Kropotkin atribuïa «als animals inferiors una benevolència semblant a la seua pròpia».¹

¹ «[...] he attributes to the lower animals a benevolence semblant to his own.» F.W.H., 1903. «Mutual Aid», *Nature*, LXVII: 196-197.

Un dels intents relativament recents de rehabilitació científica de l'evolucionisme a la Kropotkin va venir –potser no per casualitat– de la mà del plorat Stephen Jay Gould, en l'article «Kropotkin Was No Crackpot» (1997). Gould, fent un ús generós de la contribució de Daniel Todes (1989) sobre el darwinisme rus, hi va desafiar la imatge del personatge idiosincràtic que modela les arestes de l'economia natural en funció d'unes conviccions polítiques ben peculiars: Kropotkin no era una *rara avis*, sinó que les seues idees s'entroncaven en una tradició peculiar de l'evolucionisme rus. Un darwinisme sense

Malthus, que tendia a subratllar el caràcter capital de la sociabilitat –quan no la solidaritat– en la lluita per l'existència que els éssers vius sostenien contra les dificultats ambientals. El que a Gould li semblava tranquil·litzador era saber que, malgrat les implicacions polítiques que havia anat adquirint el darwinisme a Rússia, no poc d'aquesta tradició antimalthusiana es basava en un sòlid treball de camp en els grans territoris despoblats de l'imperi rus. Això contrastava amb l'experiència fundacional d'algú com Darwin, que havia nascut i viscut

en una illa superpoblada i havia desenvolupat part dels primers passos com a científic en entorns tropicals. Dit d'una altra manera, el substrat del darwinisme antimalthusian de Kropotkin no sols s'assenta en ideals polítics aparentment excèntrics, sinó sobretot en una tradició científica respectable, sòlidament ancorada en el coneixement empíric d'un entorn natural peculiar.

Per benintencionada que fóra l'aproximació de Gould, però, un s'atreveria a discrepar en dues qüestions fonamentals. La primera és que la contribució de Kropotkin no es pot ni s'ha d'entendre com una mena d'intrusió d'un darwinisme peculiar encara que respectable –el rus– en un entorn científic i social totalment aliè. Ben al contrari, en l'Europa Occidental hi havia un públic més

que preparat per a acceptar que la sociabilitat ha tingut molt a veure en l'evolució, sobretot en el cas dels animals. Com el mateix Kropotkin va reconèixer públicament, el terreny havia estat adequadament preparat per les aportacions de personatges avui oblidats com Alfred Espinàs, Jean-Louis de Lanessan o Ludwig Büchner. Més encara, era el mateix Darwin qui es va referir en *L'origen de l'home* al paper clau dels instints socials en la gènesi del sentit moral. Ni Kropotkin ni la seua ciència van ser perifèrics en els debats postdarwinians sobre ètica i evolució.

La segona discrepància potser és més heterodoxa. El punt de vista de Gould, més que implícitament, es basa en la convicció que les idees polítiques indefectiblement contaminen l'obra científica: ens podem prendre seriosament Kropotkin perquè el seu peculiar darwinisme no és informat exclusivament pel seu anarquisme, sinó que deu prou més a l'experiència que va viure a l'hostil ambient siberià. Alguns, al contrari, pensem que hi ha bones raons per dubtar de la possibilitat de separar clínicament ciència i cultura (el que inclou això que en diem política). Avui admetem que en la gènesi de la teoria –o millor, teories– de Darwin, junt amb els molt respectables pinsans i cirrípedes, una mica sí que hi van tenir a veure l'economia política de Malthus, la dissidència religiosa, el seu antiesclavisme militant o la dinàmica expansiva de l'imperi britànic. No separem els uns (la naturalesa), vistos com a fonts legítimes de coneixement, dels altres (la cultura), presentats com perillous contaminants: tots són constitutius del coneixement. De la mateixa manera, permeteu-me que jo no faça aquesta mateixa separació quan parlo de Kropotkin. Si hem d'entendre el seu pensament, val més heure-se-les amb el viatger, l'anarquista, el geògraf, el respectable home de ciència, és a dir, amb l'home complet.

■ L'EXPLORADOR, EL REVOLUCIONARI, EL SAVI VENERABLE

Kropotkin naix el 1842 en una família de la més rànica aristocràcia moscovita. Als quinze anys es va incorporar al cos de patges de Sant Petersburg, on, a més de rebre instrucció militar, va tenir accés a una exquisida educació tècnica i científica. Brillant estudiant, va ser promogut a patge de cambra del tsar aquell mateix any. D'inclinacions polítiques liberals, ben aviat es va desil·lusionar pel caràcter reaccionari de l'ambient palatí de Sant Petersburg. El 1862 es va incorporar a un regiment cosac a Sibèria (hi va estar destinat fins al 1867), on esperava poder col·laborar més efectivament en la reforma del país. Després d'un lapse en què va treballar àrduament en tasques administratives, Kropotkin

© Ana Donat

'NECROPHORUS VESPILLO'

Quant als escarabats, són ben coneguts casos exactament observats d'ajuda mútua entre els enterradors (*Necrophorus*). Necessiten alguna matèria orgànica en descomposició per dipositar-hi els ous i assegurar l'alimentació de les seues larves; però la putrefacció d'aquest material no ha de produir-se molt ràpidament. Per això, els escarabats enterradors colguen els cadàvers de tots els animals petits amb què es topen casualment durant les seues cerques.

En general, els escarabats d'aquesta raça viuen solitaris, però quan algun d'ells troba el cadàver d'algun ratolí o d'una au que no pot soterrar, convoca uns quants enterradors més (se n'ajunten a vegades fins a sis) per realitzar aquesta operació amb les seues forces associades. Si cal, transporten el cadàver a un sòl més adequat i moll. En general, l'enterrament es realitza d'una manera summament meditada i sense la menor disputa respecte a qui li correspon gaudir del privilegi de pondre en el cadàver soterrat. I quan Gleditsch va lligar un pardal mort a una creu feta de dos palets, o va suspendre una granota d'un pal clavat en terra, els enterradors, de la manera més amistosa, van dirigir la força de les seues intel·ligències reunides per vèncer l'astúcia de l'home. La mateixa combinació d'esforços s'observa també en els escarabats del fem [...]

PIOTR KROPOTKIN, 1902. Fragment del primer capítol d'*El suport mutu*, «El suport mutu entre els animals».

«EL LLIBRE DE KROPOTKIN 'EL SUPORT MUTU' ES VA CONVERTIR EN UN ATAC A AQUELLS DEIXEBLES DE DARWIN QUE, SEGONS ELL, NOMÉS VEIEN EN LA NATURALESA ELS SEUS ASPECTES MÉS BRUTALS»

© Ara Donat

‘CASTOR CANADENSIS’

Quant al castor o rata mesquera del Canadà (la nostra ondrata), es distingeixen per l'elevada sociabilitat. Audubon parla amb admiració de les seues «comunitats pacífiques, que, per a ser felices, només necessiten que no se'ls pertorbe». Com tots els animals socials, són plens d'alegria de viure, són juganers i fàcilment s'uneixen amb una altra espècie d'animals, i, en general, es pot dir que han assolit un grau elevat de desenvolupament intel·lectual.

En la construcció dels seus poblats, situats sempre a la vora dels estanys i dels rius, evidentment tenen en compte el nivell variable de les aigües, diu Audubon, les seues cases cupuliformes, construïdes amb arca i canyes, posseeixen racons apartats per als detritus orgànics, i les sales, en l'època hivernal, estan ben entapissades amb fulles i herbes: són tèbies i alhora estan dotades d'un caràcter summament simpàtic, els seus sorprenents dics i poblats, en els quals viuen i moren generacions senceres sense conèixer més enemics que la llúrdia i l'home, constitueixen mostres extraordinàries del que l'ajuda mútua pot donar a l'animal per a la conservació de l'espècie, la formació dels costums socials i el desenvolupament de les capacitats intel·lectuals.

Els dics i poblats dels castors són ben coneguts per tots els que s'interessen per la vida animal, i per això no m'hi aturaré. Observaré únicament que en els castors, rates mesqueres i alguns rosegadors més trobem ja aquell tret que és també característic de les societats humanes, és a dir, feina en comú [...]

PIOTR KROPOTKIN, 1902. Fragment del segon capítol d'El suport mutu, «El suport mutu entre els animals» (continuació)

va dedicar les seues energies a l'exploració científica. L'experiència siberiana li va marcar la vida per sempre. Va significar, en primer lloc, la pedra de toc sobre la qual va construir gran part de la seua importantíssima aportació al domini de la geografia física. El contacte, a més, amb un ambient aparentment despoblat –com el siberià– va ser fonamental en l'articulació posterior de la seua interpretació antimalthusiana del darwinisme. I de manera encara més crucial en aquell moment, va determinar que perdera la fe en la maquinària d'estat a l'hora de resoldre els problemes reals del poble.

No obstant això, el vertader element catalitzador des del punt de vista polític –com per a molts joves de la seua generació– va ser la Comuna de París (1871). Després de rebutjar el càrrec de secretari de la Societat Geogràfica Imperial, va fer un viatge a Suïssa: allí va prendre partit decididament pel socialisme anarquista. De tornada d'aquesta curta estada a Suïssa, es va unir al famós cercle populista de Txaikovski, fins que va ser fet pres el 1874. Es va escapar de les presons russes dos anys després i es va exiliar a Gran Bretanya. Encara que es guanyava la vida amb activitats tan respectables com la col·laboració en *Nature*, *The Times* o l'*Enciclopèdia Britànica*, la seua nova vida com a agitador anarquista era molt lluny d'acabar. En els anys següents, vivint a cavall entre Gran Bretanya, França i Suïssa, Kropotkin es va convertir en un extraordinari propagandista revolucionari; la seua aportació va ser fonamental tant per a la difusió del comunisme llibertari com per a la creació d'una premsa llibertària de gran alè teòric.

Aquesta activitat es va veure bruscament frenada. A finals de 1882, va ser arrestat a Lió. Dissortadament per a les autoritats gal·les, el juí que va seguir a la detenció es va convertir en una formidable plataforma de propaganda llibertària². Es consolidava –a més– el mite romàntic del príncep que renuncia als privilegis de classe per abraçar la causa dels desposseïts i es genera una onada de simpatia envers la figura de Kropotkin a l'altra vora del canal de la Mànega. Els anys en la presó van tenir efectes perdurables, ja que va ser a la presó de Clairvaux on llegeix el treball del zoòleg rus Karl Fiodorovic Kessler sobre l'ajuda mútua en l'evolució, decidiu, com ell mateix confessa, en la formalització de les seues idees en la matèria. D'altra banda, la seua salut, ja debilitada per l'estada en les presons russes, va empitjorar fins al punt de témer-se per la seua vida. Al gener de 1886 va ser alliberat, encara que es va convertir en un malalt per tota la vida.

² Sobre aquesta qüestió: «The Lyon Trial», *Freedom Anarchist Fortnightly*, 44 (2): 4-5; «The Trial of Socialists», *The Times*, 9, 10, 12 i 20 de gener de 1883.

© Ana Donat

Després de l'alliberament, es va exiliar a Anglaterra. Va establir la seua residència als suburbis londinencs i va donar fi a gran part de la seua activitat clandestina. Va emprendre, però, una activitat teòrica de grandíssim calat. La seua vida suburbial, en tot cas, no va ser absolutament anònima. L'aura romàntica de l'aristòcrata que renuncia a la seua classe social, combinada amb la gran reputació que havia assolit com a viatger i geògraf, li obre portes i públics gens comuns per a un anarquista. Kropotkin no sols feia públiques les seues idees en els òrgans de premsa llibertaris, sinó que escrivia habitualment en revistes de gran impacte en cercles intel·lectuals, com *The Nineteenth Century*, la més aclamada de les *monthly reviews*, de la secció científica de la qual va arribar a ser responsable. Va participar, a més, en les activitats de la Royal Geographical Society, arribant a ser membre de la British Association for the Advancement of Science. Els llargs anys que va residir a Anglaterra fins que va tornar a Rússia el 1917 van ser anys de plàcida respectabilitat victoriana, en-

**«L'AURA ROMÀNTICA
DE L'ARISTÒCRATA
QUE RENUNCIA A LA
SEUA CLASSE SOCIAL,
COMBINADA AMB LA GRAN
REPUTACIÓ COM A VIATGER
I GEÒGRAF QUE VA ASSOLIR,
OBREN A KROPOTKIN
PORTES I PÚBLICS GENS
COMUNS PER A UN
ANARQUISTA»**

cara que va mantenir un fort compromís amb la causa anàrquica. Va ser, sens dubte, el període més fructífer des del punt de vista intel·lectual, evolucionisme inclòs.

■ KROPOTKIN CONTRA THOMAS HUXLEY I MÉS ENLLÀ: EL SUPORT MUTU

En realitat Kropotkin va començar a estar interessat en el darwinisme des de bon començament. La seua correspondència reflecteix que en certa manera sotmetia la teoria darwiniana al test de la naturalesa siberiana al començament dels anys 1860. Les seues opinions al respecte, però, només van veure la lletra impresa una vegada exiliat a Europa Occidental. Va ser al 1882, en un obituari de Darwin publicat per la premsa llibertària francesa. L'article és, *de facto*, una crítica a l'ús burgès del darwinisme i conté alguns arguments que reapareixeran després: les espècies sociables són les més pròsperes; la solidaritat és el factor clau en la supervivència de les espècies en la seua agònica lluita col·lectiva con-

tra les forces hostils de la naturalesa. El text, a més, reflecteix el deute que manté respecte a la visió que tenien sobre l'assumpte els zoòlegs russos

El 1887, en dos articles publicats en *The Nineteenth Century* i en un context de gran tensió social a Gran Bretanya, Kropotkin va manifestar que l'anarquisme i la filosofia de l'evolució tenien els mateixos mètodes. No obstant això, va introduir un matís important. Fent una crítica a Herbert Spencer, va afirmar que les lleis de població malthusianes eren falses i que no aportaven res a la teoria de l'evolució. Paral·lelament, Thomas Henry Huxley, el vell defensor de Darwin, elaborava el seu propi guió politicocientífic en una direcció molt distinta. El 1888, en la mateixa *The Nineteenth Century*, Huxley va començar a dibuixar el retrat de la naturalesa com un conjunt de processos amoral i brutals, absolutament incapaç de proporcionar qualsevol tipus de criteri sobre el qual fundar la moral. És la resposta de Huxley tant a l'ètica evolucionista de Spencer com al seu ultraliberalisme polític. Ara bé, encara que la seua posició és congruent amb un nou liberalisme reformista que considerava necessari un cert nivell d'intervenció de l'Estat, Huxley subratllava amb la mateixa força que la presència permanent de l'espectre malthusià i la persistència d'instints agressius primordials imposaven límits severos als projectes de reforma radical i revolucionaris. Tot això va portar Kropotkin a respondre en una sèrie d'articles publicats en la mateixa revista entre els anys 1890 i 1896 i que van ser finalment aplegats en un volum titulat *Mutual Aid. A Factor of Evolution*, publicat el 1902.

Ara bé, l'objectiu d'*El suport mutu* no era simplement Huxley; Kropotkin es va llançar a criticar el que ell veia com tota una escola que utilitzava com a eslògan la lluita per l'existència. El llibre es va convertir en un atac a aquells deixebles de Darwin que, al seu parer, només veien en la naturalesa els aspectes més brutals. El príncep anarquista reconeixia que la lluita per l'existència –en el sentit d'una competència real per l'aliment i l'espai– existia en el món viu, però que no

era fàcil que tinguera efecte. Era molt rar que s'arribara al llindar malthusià d'un combat efectiu entre individus per l'aliment. En contraposició, Kropotkin destacava el paper predominant del que, segons ell, Darwin havia anomenat «lluita metafòrica per l'existència», és a dir, la lluita col·lectiva que les espècies lliuren contra les condicions hostils del medi i contra altres espècies. Per a ell era clar que la millor arma en aquesta mena de lluita era la sociabilitat. Els més aptes són aquells animals que adquireixen hàbits de suport mutu.

D'altra banda, per a Kropotkin, la lluita entre individus de la mateixa espècie no pot produir cap tipus de progrés evolutiu, sinó el contrari. Establir límits a la competència malthusiana mitjançant l'auxili mutu és la clau de l'evolució progressiva. La sociabilitat –el suport mutu– no sols limita la lluita, sinó que és condició necessària per al desenvolupament de les facultats més elevades, com la intel·ligència i la moralitat. Això el va portar a una altra conclusió correlativa. Kropotkin, al contrari que Huxley, pensava que la moralitat es fonamentava en la natura, no existia un procés ètic al qual oposar una suposada naturalesa amoral. Lluny de ser un desenvolupament tardà, un fruit de la civilització, el nostre sentit moral s'ancorava profundament en el nostre passat biològic: són milions d'anys d'evolució que parlen en nosaltres.

■ DE L'ÈTICA AL NEOLAMARCKISME

No és estrany, doncs, que Kropotkin tractara de desenvolupar les conseqüències ètiques del punt de

vista adoptat en la seua *Mutual Aid*. En el període situat entre 1890 i 1914 això va començar a semblar una necessitat preeminent. La influència creixent de la filosofia de Nietzsche –conspícua fins i tot en les files llibertàries– com també el rearmament patent del catolicisme en el tombant de segle apareixien com noves amenaces. L'any 1904 publica dos articles en *The Nineteenth Century* destinats no sols a conjurar els perills, sinó a servir de base al que ell volia que fóra una obra acabada so-

«KROPOTKIN DESTACAVA EL PAPER PREDOMINANT DEL QUE, AL SEU PARER, DARWIN HAVIA ANOMENAT “LLUITA METAFÒRICA PER L'EXISTÈNCIA”, ÉS A DIR, LA LLUITA COL·LECTIVA QUE LES ESPÈCIES SOSTENEN CONTRA LES CONDICIONS HOSTILS»

© MÈTODE

La selección natural y el apoyo mutuo

Piotr Kropotkin

Introducció històrica d'Álvaro Girón. Traducció de Susana Pinar. Madrid, 2009, CSIC. 238 pàgines.

UNA ALTRA MIRADA A L'EVOLUCIÓ

Coincidint amb l'any Darwin, va aparèixer el passat any un interessant llibre que recull la traducció al castellà d'un conjunt d'oblidats articles que Piotr Kropotkin publicà l'any 1910, a la prestigiosa revista britànica *The Nineteenth Century and After*. Els articles aparegueren en el marc de l'ampli debat entorn de l'evolucionisme del primer terç del segle xx, que va concloure amb la formulació de la teoria sintètica. Es tracta del període conegut amb el nom de l'eclipsi del darwinisme, en què l'evolució era acceptada en el món científic, però el mecanisme de la selecció natural proposat per Darwin era força discutit, mentre

que altres propostes com les dels neolamarckistes, l'ortogènese o el mutacionisme tenien un ressò notable.

Els articles traduïts tracten especialment sobre el paper en l'evolució de la selecció natural, de les modificacions que el medi provoca en els organismes, i de l'herència dels caràcters adquirits. En ells Kropotkin mostra un gran coneixement de les investigacions científiques en curs i del debat que s'estava produint. Però també demostren que coneixia a fons la figura i l'obra científica de Darwin, mostrant-nos aspectes del naturalista anglès que van quedar molt oblidats després de la formulació de la teoria sintètica, com la defensa del paper que podien representar en l'evolució la influència directa del medi sobre els organismes i de l'herència dels caràcters adquirits,

que actualment podrien escandalitzar més d'un biòleg.

La primera part del llibre és una magnífica introducció històrica a càrrec d'Álvaro Girón. El seu gran coneixement de l'obra de Kropotkin així com del període en què el príncep rus va escriure aquests articles, que ja ens havia mostrat en obres com *Evolucionismo y anarquismo en España* i *En la mesa con Darwin*, li permeten fer una clara exposició de les importants polèmiques que entorn de la teoria de l'evolució s'estaven produint en aquells anys, i fan que d'aquesta manera el lector pugui contextualitzar adequadament el que Kropotkin va escriure a la revista britànica.

La traducció dels articles també és excel·lent. La traductora, la historiadora de la ciència Susana Pinar, té una notable experiència a l'hora de posar en castellà texts evolucionistes, ja que també ha traduït algunes obres de Darwin, com *Insectivorous plants* i *The movements and habits of climbing plants*.

Es tracta, doncs, d'un llibre molt recomanable per a llegir en aquest any 2010, que podríem denominar com el de «la rescata» de l'any Darwin. Durant l'any 2009 els nombrosos actes amb motiu del bicentenari del naixement de Darwin han permès fer una gran divulgació de la seva vida i de la seva obra, però de vegades també s'ha caigut en l'hagiografia i en una simplificació de la molt complexa revolució darwinista. La lectura d'aquest llibre ens pot acostar al debat real entorn de l'evolució del primer terç del segle xx, i també ajudar a recuperar a través de Kropotkin alguns dels plantejaments de Darwin que massa sovint s'han oblidat.

Finalment, cal assenyalar que l'edició podria millorar-se incorporant-hi la bibliografia per facilitar la consulta de les fonts, així com un índex temàtic.

AGUSTÍ CAMÓS

IES Miquel Martí i Pol (Cornellà),

Membre de la Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica i del Centre d'Història de la Ciència de la Universitat Autònoma de Barcelona

bre moral basada en la filosofia evolucionista. Una nova ètica —que vindria, segons les seues pròpies paraules, a segar l'herba davall els peus del cristianisme— en la qual l'empremta inspiradora del Darwin de *L'origen de l'home* es fa explícita. No obstant això, Kropotkin prompte va trobar un obstacle en la seua tradicional bèstia negra: Thomas Malthus. Segons l'anarquista rus, els biòlegs es resistien a reconèixer el suport mutu com a principal característica de la vida animal perquè advertien que estava en oberta contradicció amb el feroç combat per la vida entre individus que se segueix necessàriament de les limitacions malthusianes d'espai i aliment. Aquest era el vertader fonament —segons ells— de la teoria darwiniana de l'evolució. Encara que se'ls recordara que Darwin en *L'origen de l'home* havia subratllat el paper clau de la sociabilitat i els sentiments simpàtics en la preservació de les espècies, aquests mateixos naturalistes eren incapaços de reconciliar aquesta afirmació amb el pes indubtable que el mateix Darwin i Alfred Russel Wallace van assignar a la lluita interindividual en la

seua teoria de la selecció natural. Kropotkin va assumir l'existència d'aquesta contradicció. Malthusianisme i domini de la solidaritat en l'economia de la naturalesa eren mútuament excloents.

Kropotkin va tractar d'esquivar l'obstacle postulant una síntesi entre darwinisme i lamarckisme en una sèrie d'articles publicats en *The Nineteenth Century* al llarg de la dècada de 1910. Una síntesi en què la selecció natural seria en gran manera fagocitada per l'acció directa del medi sobre els organismes, influència ambiental que seria transmesa a la descendència mitjançant l'herència dels caràcters adquirits. Per fer-ho va tractar de provar, fonamentalment, que la selecció natural de variacions produïdes a l'atzar o accidentalment no podia donar compte de l'evolució progressiva, mentre que l'acció directa del medi transmesa hereditàriament sí que ho feia. Per això era fonamental demostrar que l'herència dels caràcters adquirits no sols no era una impossibilitat teòrica, sinó que començava a gaudir d'una certa base experimental. De fet, el seu intent de

rehabilitació de Lamarck el va portar a estudiar en profunditat no sols els treballs dels moderns neolamarckians, sinó també les teories hereditàries dures oposades, molt singularment la d'August Weismann.

Potser per a alguns aquest suport últim a les tesis neolamarckianes il·lustre millor que res en quina mesura Kropotkin és un cas més de la manera com preocupacions extracientífiques porten algunes ments privilegiades a incórrer en errors greus. Aquesta és una manera de veure les coses no sols simplista, sinó bàsicament errònia: es tracta d'un anacronisme. L'anarquisme de Kropotkin no el va portar a sostenir idees pelegrines, sinó a defensar plantejaments àmpliament compartits per part important de la comunitat de biòlegs del temps que li va tocar viure. No sols la crítica a les teories de Weismann s'havia generalitzat a França i en la mateixa Alemanya, era el mendelisme mateix –al qual Kropot-

**«ENCARA QUE EN EL SEU EXILI
A GRAN BRETANYA ES GUANYAVA LA VIDA
AMB ACTIVITATS TAN RESPECTABLES
COM LES COL·LABORACIONS EN
'NATURE', 'THE TIMES' O L'ENCICLOPÈDIA
BRITÀNICA', LA SEUA NOVA VIDA COM
A AGITADOR ANARQUISTA ERA MOLT
LLUNY D'ACABAR»**

kin no donava especial importància– el que no resultava creïble per a explicar el fenomen global de l'herència. Si fa no fa es pot dir el mateix de la seua teoria del suport mutu. Antropomorfisme? Per descomptat no major que el del mateix Darwin. En realitat, la ingenuïtat de Kropotkin no deixa de ser una il·lusió retrospectiva. Una il·lusió alimentada pel fet que tant en ciència com en política es va alinear en el bàndol que va acabar essent el perdedor. És possible que en un temps menys sectari, tant en ciència com en política, ens acostem a la seua figura d'una altra manera. Mentrestant, si es vol entendre alguna cosa dels debats postdarwinians en les últimes dècades del XIX i començ del XX, és arribada l'hora de prendre's seriosament Kropotkin. ☺

BIBLIOGRAFIA

GOULD, S. J., 1997. «Kropotkin Was No Crackpot». *Natural History*, 106: 12-21.
 TODES, D. P., 1989. *Darwin without Malthus. The Struggle for Existence in Russian Evolutionary Thought*. Oxford University Press. Oxford, 123-142.

Álvaro Girón. Científic titular de la Institució Milà i Fontanals (CSIC), Barcelona.

sensefronteres

PUV PUBLICACIONS
UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

www.bromera.com
edicions
bromera